

PROCJENA I PLANIRANJE PRIMJERENIH POSTUPAKA PODRŠKE UČENICIMA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U UČENJU I POUČAVANJU GEOGRAFIJE

STRUČNI ČLANAK

VESNA MILIĆ

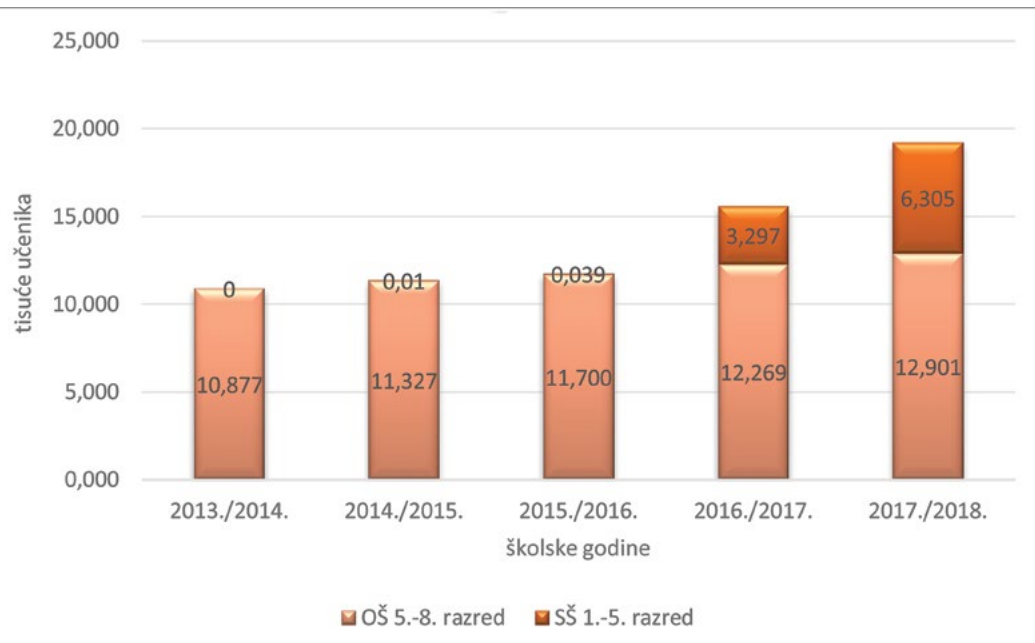
Ovaj je članak potpora učiteljima i nastavnicima geografije u domeni procjene kompetencija učenika s teškoćama u razvoju za učenje geografije te planiranje poučavanja. Učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama treba osigurati odgovarajuću podršku kroz primjerene programe te kroz odgovarajuće postupke u provedbi individualiziranih odgojno-obrazovnih programa. Radi lakšeg ostvarenja toga cilja u članku je priložena lista za procjenu kompetencija učenika za učenje geografije i planiranje inkluzivne podrške.

Ključne riječi: učenici s teškoćama u razvoju, oblici podrške, kompetencije za učenje geografije

Uvod

U hrvatski odgojno-obrazovni sustav uključeni su učenici s teškoćama u razvoju koji time ostvaruju pravo na primjerene programe školovanja, primjerene oblike pomoći u školovanju i sukladno tome na uključenost u redovite razredne odjele ili posebne razredne odjele ili u posebne odgojno-obrazovne skupine. U razdoblju od 2013./2014. do 2017./2018. broj učenika s teškoćama u odgojno-obrazovnom sustavu se značajno povećao. Prema podacima e-matrice koju vodi MZO, u školskoj godini 2013./2014. u odjelima osnovne škole od 5. do 8. razreda osnovne škole i odjelima od 1. do 5. razreda srednje škole bilo je 12 395 učenika s teško-

ćama, a u školskoj godini 2017./2018. njihov je broj narastao na 20 202. U promatranom razdoblju broj učenika s teškoćama uključenim u **redovite razredne odjele** se gotovo udvostručio, a među njima je najveće povećanje zabilježeno u razrednim odjelima srednje škole (sl. 1). Iz ovih podataka jednostavno je zaključiti da sve veći broj učitelja, a poglavito nastavnika geografije radi s učenicima s teškoćama u razvoju. Da bi se u nastalim okolnostima što bolje snalazili, ovim člankom dajemo još jednu podršku učiteljima i nastavnicima u domeni procjene kompetencija učenika za učenje geografije te planiranja poučavanja.

Sl. 1. Broj učenika s teškoćama u razvoju integriran u redovite razredne odjele od 5. do 8. razreda osnovne škole i 1. do 5. razreda srednje škole u Republici Hrvatskoj od 2013./2014. do 2017./2018. školske godine

Izvor: e-matica Ministarstva znanosti i obrazovanja, rujan 2018.

OBlici PODRŠKE

Učenik s teškoćama u razvoju, prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne novine, 24/2015.) jest *učenik čije sposobnosti u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline ograničavaju njegovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima, a proizlaze iz:*

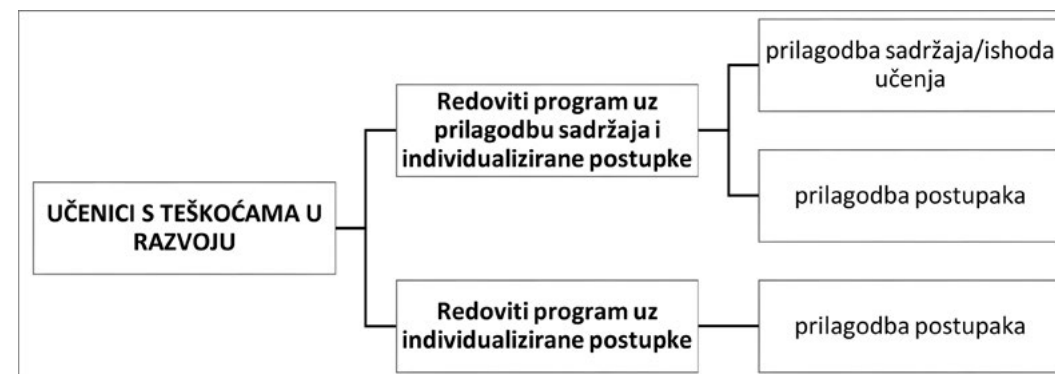
- o tjelesnih, mentalnih, intelektualnih, osjetilnih oštećenja i poremećaja funkcija,
- o kombinacije više vrsta gore navedenih oštećenja i poremećaja.

Učenicima s teškoćama u osnovnim i srednjim školama treba osigurati odgovarajuću podršku u vidu primjerenih programa te u vidu odgovarajućih postupaka u provedbi in-

dividualiziranih odgojno-obrazovnih programa.

Učitelji i nastavnici geografije u osnovnim i srednjim školama trebaju znati i moći poučavanje prilagoditi svim učenicima, a to znači i učenicima s različitim teškoćama. Ako je učeniku utvrđeno školovanje prema **redovitom programu uz individualizirane postupke**, njemu ne treba ograničavati propisane sadržaje poučavanja odnosno propisane ishode učenja (nastavni program geografije/kurikulum nastavnog predmeta geografije) već mu treba **prilagoditi postupke** u procesu učenja i provjeravanja naučenoga (sl. 2).

Učeniku kojemu je utvrđeno školovanje prema **redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke** treba **prilagoditi nastavni sadržaj** redovitog programa odnosno **ishode učenja** zadane

Sl. 2. Oblici primjerenih programa prilagodbe za učenike s teškoćama u redovitim razrednim odjelima s kojima se susreću učitelji i nastavnici geografije

predmetnim kurikulumom, njegovim sposobnostima i sklonostima te mu **smanjiti opseg nastavnih sadržaja** (Pravilnik navodi: Opseg nastavnih sadržaja može se umanjiti do najniže razine usvojenosti obrazovnih postignuća propisanih nastavnim planom i programom/kurikulumom za razred u koji je učenik uključen, a iznad razine posebnog programa) i **prilagoditi postupke**.

Prilagodbu postupaka učitelj/nastavnik može temeljiti na potrebi učenika za podrškom u:

- o **samostalnosti**
U kojoj je mjeri učenik samostalan u procesu učenja i provjeravanja naučenoga, treba li podršku i pomoć, treba li je kontinuirano ili povremeno.
- o **vremenu** koje je učeniku potrebno za obavljanje pojedine aktivnosti
Trebalo li planirati produljenje vremena za obavljanje svih aktivnosti ili samo za neke vrste aktivnosti ili učenik može slijediti vrijeme za obavljanje aktivnosti kao i svi ostali učenici u razrednom odjelu.
- o **izboru metoda rada** koje učeniku omogućuju kompenziranje teškoće u procesu učenja te koje pridonose učenju i napredovanju.

o **izboru nastavnih sredstava i pomagala** koja trebaju produktivno djelovati na proces i ishod učenja, to znači da trebaju biti odabrana u suglasju s učenikovom teškoćom.

PROCJENA UČENIKOVIH KOMPETENCIJA ZA UČENJE GEOGRAFIJE

Planiranje poučavanja i učenja učenika s teškoćama valja temeljiti na utvrđenom obliku školovanja za svakog pojedinog učenika te na rezultatima procjene učenikove kompetencije za učenje geografije. Na osnovi toga svaki učitelj/nastavnik pristupa procjeni i planiranju primjerenih postupaka podrške. U ovome procesu *Lista za procjenu kompetencija učenika za učenje geografije i planiranje inkluzivne podrške* (prilog) učiteljima/nastavnicima može biti od pomoći.

Lista za procjenu kompetencija učenika za učenje geografije obuhvaća procjenu primarno četiriju skupina kompetencija koje učitelj/nastavnik razvija poučavanjem geografije kod svojih učenika. Učitelj procjenjuje informaciju, komunikacijsku, socijalnu i kompetenciju *učiti kako učiti*.

1. INFORMACIJSKA KOMPETENCIJA (geografska znanja i geografske vještine)

Tijekom učenja geografije učenici usvajaju ključne geografske koncepte, razvijaju geografske (spoznajne i praktične) te kartografske vještine da bi na kraju svoga obrazovanja postali u određenoj mjeri geografski pismeni. Informacijska kompetencija obuhvaća geografska znanja i geografske vještine.

Procjena geografskih znanja učenika odnosi se na procjenu **opsega i dimenzija znanja** (činjenično, proceduralno, konceptualno) u odnosu na odgojno-obrazovne ishode/postignuća, odnosno u odnosu na razine kognitivnih procesa (prepoznavanje, razumijevanje, primjena).

U procjeni **geografskih vještina** učenika u fokusu su one kognitivne i praktične vještine koje su u funkciji ostvarivanja propisanih ishoda učenja. Među kognitivnim vještinama procjenjuje se vještina *pamćenja, razumijevanja, primjenjivanja, analiziranja, evaluiranja* odnosa i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru, njihove distribucije, obrazaca, međudjelovanja, promjena i zakonitosti te vještina *kreiranja* novoga (distribucije, obrasci, međudjelovanje, promjene, zakonitosti u geografskom prostoru, rješenje prostornog problema, načina djelovanja...). Praktične vještine odnose se na procjenu vještine računanja, crtanja (skiciranja, grafičkog predočavanja geografskih podataka), korištenja računala i informatičkih alata, orijentacije u prostoru te korištenja geografske karte.

2. KOMUNIKACIJSKA KOMPETENCIJA

Komunikacijska kompetencija u poučavanju geografije odnosi se primarno na razvijanje geografskog vokabulara i komuniciranje rezultata učenja. S obzirom na to učitelj/nastavnik procjenjuje poznavanje i korište-

nje geografskog rječnika, usmene odgovore, povezano usmeno i pismeno iskazivanje rezultata učenja (primjerice: prepričavanjem, opisivanjem, obrazlaganjem, izvješćivanjem, raspravljanjem...) te vještine čitanja, pisanja i prepisivanja kao preduvjeta učenja geografije.

3. KOMPETENCIJA UČITI KAKO UČITI

Kompetencija *učiti kako učiti* u poučavanju geografije vezana je uz primjenu strategija učenja pravila, procedura, postupaka u organiziranju, obradi i predstavljanju informacija (npr. kako organizirati podatke; izmjeriti udaljenost na karti; očitati klimatske elemente na grafičkom prikazu; nacrtati klimatski dijagram; interpretirati sadržaj tematske karte; prezentirati; izraditi poster, grafički organizator; izdvojiti bitno u tekstu; voditi bilješke; sažimati...), ali i uz razvoj motivacije za učenje i preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje. Učitelj/nastavnik stoga procjenjuje u kojoj su mjeri razvijene određene strategije učenja kod učenika, kakva je motiviranost za učenje i u kojoj mjeri učenik preuzima odgovornost za vlastito učenje da bi učenje bilo učinkovito i samoregulirano te na osnovi toga planira poučavanje.

4. SOCIJALNA KOMPETENCIJA

U razvoju socijalne kompetencije učenika učitelj/nastavnik stavlja naglasak na poštivanje pravila ponašanja, izgradnju dobrih odnosa učenika prema sebi i prema drugima, međusobnu suradnju i vještinu upravljanja sukobima. Različitim suradničkim oblicima rada učitelj/nastavnik kontinuirano izlaže učenike poštivanju pravila, gradnji odnosa i rješavanju sukoba te sustavno prati i procjenjuje razinu razvijenosti socijalnih vještina te na osnovi toga planira korake podrške učenicima.

LISTA ZA PROCJENU KOMPETENCIJA UČENIKA ZA UČENJE GEOGRAFIJE I PLANIRANJE INKLUZIVNE PODRŠKE

Lista za procjenu kompetencija učenika za učenje geografije i planiranje inkluzivne podrške (prilog) ima za cilj pomoći učiteljima i nastavnicima geografije u obavljanju procjene kompetencija učenika s teškoćama kako bi dobili cjelovito stanje njihove razvijenosti i na osnovi toga mogli planirati odgovarajuću podršku u njihovom daljnjem razvoju tijekom poučavanja geografije, sukladnu teškoćama/potrebama učenika.

Lista se sastoji od tri dijela. U prvome dijelu navode se osnovni podatci o školi, osobni podatci o učeniku i učitelju/nastavniku koji obavlja procjenu te vrsta programa podrške koji se mora zasnivati na izdanom rješenju nadležne ustanove i specifične razvojne osobitosti koju učenik posjeduje u nekom području.

Drugi dio sastoji se od skupina kompetencija koje učenik treba razvijati učenjem geografije (*informacijska* – geografska znanja i geografske vještine, *komunikacijska*, *socijalna* i kompetencija *učiti kako učiti*), njihovih ključnih dijelova i opisnica za svaki dio. Opisnice su stupnjevito navedene i ukazuju na razinu razvijenosti ključnog dijela pojedine kompetencije. Skupine opisnica popraćene su odgovarajućim mogućnostima podrške koje učitelj/nastavnik treba uzeti u obzir prilikom planiranja podrške pojedinom učeniku.

Treći dio obuhvaća interes i motiviranost za učenje geografije, ponašanje učenika te vještine snalaženja na radnoj površini i upravljanja vremenom za učenje.

Nakon procjene učenikovih kompetencija učitelj izrađuje odgovarajući program u kojem treba biti jasno s pomoću kojih sadržaja učenja, aktivnosti učenika i strategija podrške će učenik dostići za njega ostvarive ishode učenja kojima će dokazati razvoj svojih kompetencija u geografiji.

INDIVIDUALIZIRANI ODGOJNO- OBRAZOVNI PROGRAM

Na osnovi procjene i uz uvažavanje utvrđenog oblika primjerenog programa prilagodbe učitelj/nastavnik izrađuje individualizirani odgojno-obrazovni program za određenoga učenika povezujući ga s propisanim nastavnim programom/kurikulumom za razred koji učenik polazi.

Individualiziranim odgojno-obrazovni programom za učenike s teškoćama, učitelj/nastavnik planira (tab. 1):

- o sadržaj poučavanja iz kojeg se vide nastavne teme/nastavne cjeline razreda koji učenik pohađa;
- o ciljeve/ishode učenja koje učenik treba postići u okviru nastavne teme/nastavne cjeline povezane s nastavnim programom/predmetnim kurikulumom;
- o aktivnosti kojima će učenik postići planirane ciljeve/ishode učenja imajući u vidu i strategije podrške;
- o praćenje ostvarenosti planiranih sadržaja, ishoda, prikladnosti strategija podrške i aktivnosti.

Izrađen individualizirani odgojno-obrazovni program podložan je promjenama jer učitelj/nastavnik nakon **planiranja** sadržaja poučavanja, ciljeva/ishoda učenja, aktivnosti učenika za dostizanje planiranih ciljeva/ishoda i strategija podrške u procesu učenja i provjeravanja naučenoga pristupa **praćenju** provedbe planiranoga tijekom procesa poučavanja te **procjenjuje** ostvarenost ciljeva/ishoda učenja i funkcionalnost odabranih strategija podrške. Na osnovi takve procjene pristupa planiranju poučavanja za sljedeće razdoblje (primjerice za mjesec dana), a nakon toga ponovno prati provedbu i obavlja procjenu.

Planiranje poučavanja učenika s teškoćama valja obavljati za duže razdoblje (mjesečno), ali i za svaki nastavni sat da bi učenici dobili konti-

Tab. 1. Prijedlog sastavnica individualiziranog odgojno-obrazovnog programa za učenike s teškoćama s pitanjima za njihovo lakše razumijevanje

SADRŽAJ POUČAVANJA	CILJEVI ZA UČENIKA/ UČENICU	AKTIVNOSTI ZA UČENIKA/ UČENICU	STRATEGIJE PODRŠKE	OSTVARENOST PLANIRANIH ISHODA UČENJA
Koje su nastavne cjeline/nastavne teme propisane nastavnim planom i programom odnosno kurikulumom?	Koje ishode učenja – znanja i vještine učenik može usvojiti?	Koje zadatke učenik obavlja da bi postigao planirani ishod učenja?	Koju će podršku učitelj dati učenicima u procesu postizanja ishoda učenja? (prilagodba metoda, sredstava, oblika, vremena, postupaka, zahtjeva)	U kojoj je mjeri učenik postigao planirani ishod učenja? U čemu je imao teškoće i kako te teškoće u sljedećem razdoblju planiranjem ishoda umanjiti i otkloniti?

nuiranu i primjerenu podršku u procesu usvajanja znanja, razvijanja odgovarajućih vještina te propitivanju stavova i vrijednosti na putu prema ostvarivanju ishoda učenja.

Uspjeh i napredovanje učenika s teškoćama u razvoju rezultat je brojnih čimbenika među kojima je dobra i kontinuirana učiteljeva/na-

stavnikova procjena učenikovih kompetencija te odgovarajući odabir i sustavna primjena prikladnih strategija podrške primjerenih svakom pojedinom učeniku tijekom procesa planiranja i provedbe poučavanja, ali i osobni senzibilitet za potrebe svakog učenika, posvećenost poslu i uživanje u ulozi učitelja/nastavnika.

PRILOG 1.

Izradile: dr. sc. Đurđica Ivančić, edukacijski rehabilitator i Vesna Milić, dipl. geograf, viša savjetnica za geografiju u AZOO-u (2017)

LISTA ZA PROCJENU KOMPETENCIJA UČENIKA ZA UČENJE GEOGRAFIJE I PLANIRANJE INKLUZIVNE PODRŠKE

Školskagodina _____ Škola: _____

Ime i prezime učenika _____ Razred: _____

Ime i prezime učitelja/nastavnika: _____

Program podrške:

- a) redoviti program uz individualizirane postupke
- b) redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke

Razvojne osobitosti izražene na području:

- a) percepcije/senzorike
- b) mišljenja
- c) govora
- d) pažnje
- e) koncentracije
- f) pamćenja
- g) motorike
- h) emocija
- i) ponašanja

KOMPETENCIJE UČENIKA ZA UČENJE GEOGRAFIJE TE POTREBE I PODRŠKA UČENIKU U PROCESU UČENJA

1. INFORMACIJSKA KOMPETENCIJA

GEOGRAFSKA ZNANJA

Opseg i dimenzije znanja u odnosu na propisane odgojno-obrazovne ishode/postignuća

- temeljna znanja nije usvojio
- usvojio je neke činjenice/koncepte/procedure na razini:
 - prepoznavanja
 - razumijevanja
 - primjene
- usvojio je bitne činjenice, koncepte i procedure na razini:
 - prepoznavanja
 - razumijevanja
 - primjene
- usvojio je većinu činjenica, koncepata, procedura na razini:
 - prepoznavanja
 - razumijevanja
 - primjene

Postoji li potreba za:

- nižom razinom kompetencija od one koju smo planirali u nekoj nastavnoj temi, cjelini, jedinici i sl.
- preciznijim i konkretnijim definiranjem dostižnih ciljeva i aktivnosti učenika
- preispitivanjem postupaka prilagodbe sadržaja
- prilagodbom metoda, pristupa, sredstava, oblika i zahtjeva u radu
- većom zastupljenošću praktičnog rada, uvažavanjem stila učenja
- primjerenim načinom provedbe praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja (vrste ocjenjivanja, ocjenjivačke aktivnosti); pravovremeno reagiranje na uočene teškoće i promjena strategija prilagodbe, promjena načina ocjenjivačkih aktivnosti i oblika – usmeno, a ne pismeno; promjena vrste zadatka (umjesto odgovora na pitanje – zadatci dvostrukog ili višestrukog izbora ili alternativnog izbora; umjesto samostalnog opisa – odgovori na pitanja)

GEOGRAFSKE VJEŠTINE

A) KOGNITIVNE

Pamćenje odnosi i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru, njihove distribucije, obrazaca, međudjelovanja, promjena, zakonitosti...

- pamti samo neke elemente
- nepovezano pamti
- pamti bitne elemente
- pamti veći broj činjenica, koncepata, procedura
- detaljno pamti činjenice, koncepte, procedure

Postoji li potreba za:

- smanjenjem sadržaja za pamćenje
- uvođenjem perceptivne potpore (neposredna stvarnost, audiovizualni mediji ili oni koji učeniku odgovaraju)
- rastavljanjem sadržaja poučavanja na manje cjeline
- višekratnim ponavljanjem, primjenom igre, češćim ispitivanjem
- prezentacijom sadržaja na učeniku interesantiji način

Razumijevanje odnosi i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru, njihove distribucije, obrazaca, međudjelovanja, promjena, zakonitosti

- ne razumije sadržaj učenja
- razumije neke elemente sadržaja
- razumije blizak sadržaj (prostorno, vremenski)
- razumije bitan sadržaj
- potpuno razumije sadržaj učenja

Postoji li potreba za:

- vidnom, slušnom ili drugom osjetnom podrškom, promjenom medija
- reduciranjem složenosti sadržaja koji se čita, gleda, sluša (dužina teksta, lingvističko-semantički izraz, broj činjenica, elemenata)
- usmjeravanjem na bitno, povezivanjem s konkretnim, iz života
- dodatnim pojašnjavanjem ili poučavanjem, češćom provjerom razumijevanja

Primjenjivanje odnosi i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru, njihove distribucije, obrazaca, međudjelovanja, promjena, zakonitosti

- ne može primijeniti
- primjenjuje po usvojenom modelu, u istim uvjetima uz podsjećanje
- primjenjuje na sličnim primjerima
- primjenjuje na primjerima iz životne sredine
- primjenjuje na drugom geografskom prostoru, novom primjeru

Postoji li potreba za:

- provjerom razumijevanja naučenog
- pojednostavljuvanjem sadržaja učenja i broja činjenica
- višekratnim vježbanjem i ponavljanjem primjera primjene naučenog po manjim cjelinama
- davanjem jednostavnih naputaka i njihovim razlaganjem po koracima uz slikovnu podršku
- veće povezivanjem sa životnim situacijama

Analiziranje odnosa i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru, njihove distribucije, obrazaca, međudjelovanja, promjena, zakonitosti

- ne uočava elemente neke cjeline
- djelomično uočava elemente
- logično raščlanjuje cjelinu na bitne elemente
- uočava temeljnu strukturu i odnose među elementima strukture
- uspješno raščlanjuje, uočava dijelove cjeline, njihove odnose, organizacijske principe, uzroke i posljedice

Postoji li potreba za:

- shematskim ili slikovnim prikazivanjem bitnih odrednica strukture sadržaja učenja
- pojednostavljuvanjem strukture sadržaja učenja
- podjelom većeg opsega sadržaja na manje cjeline s isticanjem ključnih dijelova
- obilježavanjem, označavanjem bitnih dijelova ili elemenata sadržaja ili strukture uvijek na isti, prepoznatljiv način
- podržavanjem istog modela analize sličnih sadržaja davanjem smjernica za analizu u vidu plana slika, pitanja, rečenica slijedom koraka analize

Evaluiranje odnosa i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskom prostoru, njihove distribucije, obrazaca, međudjelovanja, promjena, zakonitosti...

- ne može utvrditi sličnosti i razlike
- vrednuje uz ukazivanje i pojašnjava sličnosti i razlika
- vrednuje na temelju zadanih elemenata i kriterija prema poznatom postupku
- samostalno vrednuje na temelju zadanih elemenata i kriterija
- vrednuje na temelju vlastitih elemenata i kriterija

Postoji li potreba za:

- prilagodbom planiranih ishoda, smanjenjem broja elemenata i opsega sadržaja učenja koji se vrednuju
- prilagodbom postupaka u poučavanju i učenju sadržaja koji se vrednuju i uvjeta u kojima se vrednuje
- posebnim isticanjem elemenata vrednovanja i njihove povezanosti s kriterijima vrednovanja
- višekratnim/dodatnim pojašnjava izvođenja postupka vrednovanja
- usmjeravanjem učenika u postupku vrednovanja
- međusobnim upoznavanjem o očekivanjima vrednovanja

Kreiranje novoga (distribucije, obrasci, međudjelovanja, promjena, zakonitost u geografskom prostoru, rješenje prostornog problema, načina djelovanja ...)

- ne poznaje dijelove kojima bi mogao kreirati novo (proizvod/rješenje/način...)
- poznaje elemente /dijelove neke cjeline ali ne može oblikovati novo (proizvod/ rješenje/način...)
- kreira prema zadanim smjernicama
- kombinira odgovarajuće elemente prema modelu
- koristi različite tehnike u kreiranju proizvoda/rješenja/načina...
- otkriva i kreira nove logične suodnose elemenata i strukture, nove obrasce i stvara novi koncept

Postoji li potreba za:

- provođenjem aktivnosti kreiranja putem igre
- za većim sudjelovanjem u suradničkim oblicima rada s jasno naznačenim ulogama pri kreiranju novog
- korištenjem raznih osjetnih motivatora (film, slika, glazba, ritam, boja,...)
- pružanjem mogućnosti odabira priređenih sredstava uz mogućnost odabira različitih modela/načina, ako je moguć drugačiji pristup radu za objašnjavanje, vizualnim prikazima mogućih putova kreacije
- kreativnim radom koji najviše odgovaraju učeniku
- dodatnim vremenom za rad

B) PRAKTIČNE VJEŠTINE

Računanje

Rješavanje računskih zadataka (povezanih s npr. udaljenosti; klimatskim elementima; gustoćom naseljenosti...)

- neuspješno rješava računске zadatke
- rješava neke zadatke po poznatom modelu
- djelomično točno rješava različite zadatke po modelu
- uspješno rješava zadatke po modelu
- uspješno rješava različite vrste računskih zadataka

Postoji li potreba za:

- jednostavnijim zadacima
- raščlanjivanjem složenijih zadataka i naputaka na jednostavnije
- duljim vremenom za izradu zadataka
- korištenjem kalkulatora, pomoćnih sredstava
- ponavljanjem i objašnjavanjem relevantnih predznanja (npr. mjerne jedinice)
- vizualnom podrškom, povezivanjem s praktičnim primjerima
- više vježbanja i ponavljanja
- odbacivanjem složenih zadataka
- povezivanjem s konkretnim životnim situacijama (putovanje, aktivnosti u konkretnim vremenskim uvjetima ili konkretnom vremenu)

Crtanje

Skiciranje

- nije u stanju skicirati
- površno, neprecizno, neuredno skicira prema uputama i zadanom tumaču znakova
- djelomično točno skicira uz usmjeravanje
- precizno, točno, uredno skicira uz usmjeravanje
- samostalno, uredno, precizno izrađuje skice sa svim traženim elementima

Postoji li potreba za:

- smanjenim kriterijima vrednovanja rada u odnosu na grafičku izvedbu
- osiguranjem pomoćnih sredstava i opreme (držač podloge, posebni držači za olovke, papir s linijama, mrežom)
- višekratnim pokazivanjem načina rada
- naputkom po koracima skiciranja
- davanjem predloška s gotovim modelom, djelomično započete skice
- dodatnim vremenom izvođenja rada

Grafičko predočavanje geografskih podataka (linijski, stupčasti dijagram, kružni dijagram, klimatski dijagram, dijagram dobno-spolne strukture; tematska karta; tablica)

- nije u stanju grafički predočiti geografske podatke
- grafički predočava uz pomoć zadanog okvira (npr. os x i os y s označenim vrijednostima) i uz usmjeravanje
- neprecizno, neuredno, nepregledno grafički predočava prema zadanim uputama i tumaču znakova
- precizno, točno, uredno grafički predočava prema pravilima uz usmjeravanje
- samostalno, precizno, točno grafički predočava prema pravilima

Postoji li potreba za:

- smanjenim kriterijima vrednovanja rada u odnosu na grafičku izvedbu
- osiguranjem pomoćnih sredstava i opreme (držač podloge, posebni držači za olovke, papir s linijama, mrežom)
- uvođenjem u postupak rada
- pokazivanjem načina rada po koracima
- davanjem naputaka po koracima izvedbe
- dodatnim vremenom za izvođenje rada

Korištenje računala i informatičkih alata

- ne koristi se računalom
- koristi neke računalne programe za učenje kroz igru
- koristi neke računalne programe za pisanje
- koristi neke računalne programe za računanje i grafičko predočavanje
- koristi internet kao podršku u učenju
- koristi računalne programe i informatičke alate za učenje te Internet kao podršku u učenju

Postoji li potreba za:

- korištenjem računala u svrhu jačanja pažnje, pamćenja, koncentracije i smanjivanja hiperaktivnosti uz pomoć igrica i odgovarajućih programa za djecu
- prethodnim upoznavanjem sa sadržajem koji će se obrađivati na računalu
- davanjem predloška sa smjernicama za praćenje videozapisa (slike, pitanja, rečenica za dopunjavanje)
- usmjeravanjem pri korištenju računala u svrhu usvajanja znanja i razvijanja grafičkih vještina
- poticanjem samostalnog učenja putem odgovarajućih informatičkih alata
- produljenjem vremena rada

C) KARTOGRAFSKE VJEŠTINE

Orijentacija u prostoru (određivanje smještaja i smjera kretanja) i na sredstvima predočavanja (skice, planovi, geografske karte)

- dezorijentiran u prostoru i na sredstvima predočavanja
- orijentira se u jednostavnim prostornim odnosima uz usmjeravanje
- orijentira se u jednostavnim prostornim odnosima
- orijentira se u složenim prostornim odnosima uz usmjeravanje
- orijentira se u složenim prostornim odnosima

Postoji li potreba za:

- postupnim usvajanjem prostornih odnosa od jednostavnijih prema složenijim uz česta praktična ponavljanja
- postupnim usvajanjem prostornih odnosa na sredstvima predočavanja
- raščlanjivanjem, objašnjavanjem uputa, postupaka i opetovanim vježbanjem
- dodatnim obilježavanjem strana svijeta na karti i dodatnim vježbama orijentacije na karti, planu, skici, u prostoru

Korištenje geografske karte

- ne poznaje sadržaj geografske karte
- poznaje i čita samo neki sadržaj geografske karte uz vođenje
- čita sadržaj geografske karte
- čita i interpretira sadržaj geografske karte uz vođenje
- samostalno čita i interpretira sadržaj geografske karte

Postoji li potreba za:

- postupnim ponavljanjem relevantnih kartografskih znakova i vježbanjem primjene
- isticanjem sadržaja učenikove karte
- upotrebom prozirnica s ucrtanim bitnim dijelovima za učenje pomoću učenikove geografske karte
- davanjem jednostavnih etapnih uputa

2. KOMUNIKACIJSKA KOMPETENCIJA

Geografski rječnik

Propisana geografska imena i pojmove

- nije usvojio
- manjim dijelom usvojio
- većim dijelom usvojio
- u cijelosti usvojio
- smisleno koristi

Postoji li potreba za:

- uvođenjem slikovnog rječnika
- reduciranjem predviđene količine novih pojmova i imena
- za slikovnom podrškom uz pojašnjavanje novog pojma (pri izlaganju ili uz tekst za čitanje, zadatak)
- za vrlo postupnim proširivanjem novih pojmova i imenima
- za češćim ponavljanjem ključnih pojmova i imena

Usmeni odgovori na pitanja

- odgovara pokazivanjem na npr. nastavnim sredstvima
- odgovara s jednom riječju
- odgovara nepotpunim rečenicama
- djelomično potpuni i smisljeni odgovori
- potpuni i smisljeni odgovori

Postoji li potreba za:

- poticanjem putem slika, zvuka, pokreta, dramatizacije (što, tko, kako, gdje...)
- postavljanjem usmjerenih pitanja (jednostavna formulacija, jednoznačna, konkretna)
- započinjanjem odgovora uz učenikovo ponavljanje i nastavljanje odgovora
- dopunskim pitanjima

Povezano usmeno iskazivanje rezultata učenja (prepričavanje, opisivanje, obrazlaganje, izvješćivanje, raspravljanje...)

- nepotpuno i netočno, uglavnom na razini odgovora na pitanja
- djelomično točno, ali šturo i nepovezano
- točno, sa svim važnim elementima, povezano
- točno, u većoj mjeri potpuno i povezano
- točno, potpuno, s detaljima, povezano

Postoji li potreba za:

- drugačijim medijem (npr. umjesto teksta slika, zvučni predložak i sl.)
- davanjem slijeda u vidu slika ili rečenica, isticanjem ključnih dijelova
- uspostavljenim slijedom nedovršenih rečenica
- za skraćivanjem sadržaja prepričavanja (npr. odlomak, sažetak, itd.)
- za višekratnim slušanjem jednostavnog modela, dopunskim pitanjima

Čitanje

- ne poznaje slova latiničnog pisma
- čita tiskana slova
- čita tiskana i pisana slova
- ima teškoće u čitanju
- čita dobro

Postoji li potreba za:

- čitanjem tekstova pisanih samo velikim tiskanim slovima
- čitanjem druge osobe, češćim konzultacijama s logopedom
- slikovnim „čitanjem“ - zamjena nekih riječi u rečenici slikama, crtežima
- čitanjem vrlo jednostavnih rečenica s kraćim, poznatim riječima do 6 slova
- uređenjem tiska (jači/pojačan/bold tisak; veličina slova; razmaci između riječi, odlomaka veći od uobičajenog npr. za 1 ili 2 razmaka/retka...)
- korištenjem orijentira pri čitanju (prst, olovka i sl.), češćim čitanjem kraćih, jednostavnih tekstova, odlomaka prilagođenih tekstova

Prepisivanje

- nepotpuno i netočno
- preslikava
- djelomično potpuno i točno
- uglavnom potpuno i točno
- točno, potpuno i pregledno

Postoji li potreba za:

- sigurnijim poznavanjem slova, pravilnijim oblikovanjem slova
- perceptivnom prilagodbom (udaljenost predložka za prepisivanje, uređenjem tiska, uređenjem površine i predložka za pisanje)
- uvođenjem pomagala za pisanje ili računala za pisanje
- smanjenjem količine teksta, kopiranjem plana ploče, teksta

Pisanje

- ne poznaje slova latiničnog pisma
- piše tiskanim slovima
- piše pisanim slovima
- pogreške u pisanju
- nečitko pisanje

Postoji li potreba za:

- učenjem nekih slova, pisanjem velikim tiskanim ili pisanim slovima
- postupnijim učenjem tiskanih ili pisanih slova
- slikovnom podrškom
- smjernicama/planom pisanja (rečenice, pitanja, nazivi odlomaka)

Pismeno iskazivanje naučenoga (zadatci objektivnog tipa; prikaz, rasprava, izvješće, vijest, putopis...)

- samo jednim tipom zadataka
- zadacima zatvorenog tipa
- zadacima otvorenog tipa
- različitim tipovima zadataka
- kraćim vezanim tekstom
- vezanim tekstom s važnim elementima
- vezanim tekstom s važnim elementima i detaljima

Postoji li potreba za:

- dopunjavanjem rečenica riječima na kraju
- započetim odgovorom (dio pitanja)
- davanjem plana u vidu slika, rečenica, naziva odlomaka
- poticanjem i usmjeravanjem tijekom pisanja (pitanja, pokazivanje, model)
- prilagodbom površine za pisanje
- uvođenjem pomagala za pisanje ili računala za pisanje
- preoblikovanjem zadataka (umjesto zadatka produženog odgovora u kojem se traži opis – zadatak u upitnom obliku; umjesto pisanja odgovora na pitanje – zadatak višestrukog izbora ili alternativnog izbora i sl.)

3. KOMPETENCIJA UČITI KAKO UČITI

Primjena strategija učenja pravila, procedura, postupaka u organiziranju, obradi i predavljanju informacija (npr. kako organizirati podatke; izmjeriti udaljenost na karti; očitati klimatske elemente na grafičkom prikazu; nacrtati klimatski dijagram; interpretirati sadržaj tematske karte; prezentirati; izraditi poster, grafički organizator; izdvojiti bitno u tekstu; voditi bilješke; sažimati...)

- ne primjenjuje naučena pravila, procedure, postupke
- primjenjuje naučena pravila, procedure, postupke uz podršku učitelja
- primjenjuje samo neka (temeljna) pravila, procedure, postupke
- uglavnom primjenjuje naučena pravila, procedure, postupke
- primjenjuje naučena pravila, procedure, postupke

Postoji li potreba za:

- dodatnim pojašnjavanjem uz zorno prikazivanje
- češćim ponavljanjem pravila, postupaka, procedura poglavito neposredno pred rješavanjem zadatka
- pojašnjavanje primjerom prije rješavanja, uvođenjem u postupak
- isticanjem pravila, postupaka, procedura prije svake primjene

4. SOCIJALNA KOMPETENCIJA

Izgradnja dobrih odnosa, suradnje; rješavanje sukoba...

- ima nisko samopouzdanje, odbija suradnju
- ima nisko samopouzdanje, surađuje uz poticaj
- samopouzdan, dominira, sklon sukobima
- samopouzdan, sklon suradnji, povezivanju i nenasilnom rješavanju sukoba

Postoji li potreba za:

- jačanjem motivacije i samopouzdanja
- postavljanjem zadataka koji dovode do uspješnosti
- većom zastupljenošću individualnog rada
- radom u paru (vršnjak, asistent)
- detaljnijim upoznavanjem sa zahtjevima i očekivanjima
- utjecajem na vršnjake iz razreda u pogledu prihvaćanja i podrške

OSTALO

Interes i motiviranost za učenje

- nezainteresiran za učenje
- ima minimalnu motivaciju za učenje
- zainteresiran samo za one sadržaje učenja koje usvaja bez teškoća
- motiviran samo za neke njemu zanimljive sadržaje
- motiviran da nauči za što bolju ocjenu
- ima visok stupanj motivacije i interesa

Postoji li potreba za:

- uvođenjem pomagača u rješavanju težih zadataka (vršnjak, asistent)
- vrednovanjem manjih postignuća
- češćim praćenjem i vrednovanjem
- upoznavanja s rasporedom (planom) rada i očekivanjima
- poticanjem i isticanjem aktivnosti u kojima je učenik uspješan
- smanjivanjem zahtjeva

Snalaženje na radnoj površini

- dezorijentiran na radnoj površini
- snalazi se uz stalni nadzor i usmjeravanje
- snalazi se uz povremenu kontrolu i usmjeravanje
- snalazi se uz upute u odnosu na nove etape rada
- snalazi se na radnoj površini

Postoji li potreba za:

- stalnim usmjeravanjem na raspored pribora i korištenje radne površine
- povremenom kontrolom i nadzorom pri korištenju radne površine
- davanje uputa prema etapama rada
- jačanje odgovornosti i samodiscipline

Upravljanje vremenom učenja

- nema osjećaj za ograničenjem trajanja aktivnosti učenja
- neučinkovito upravlja vremenom tijekom obavljanja aktivnosti učenja
- djelomično zadovoljavajuće obavlja aktivnosti učenja u zadanom vremenu
- uglavnom uspješno obavlja aktivnosti učenja u zadanom vremenu
- učinkovito upravlja vremenom tijekom obavljanja zadanih aktivnosti učenja

Postoji li potreba za:

- najavom trajanja aktivnosti
- podsjećanjem na ostatak vremenskog raspolaganja
- smanjenjem opsega aktivnosti/zadataka u raspoloživom vremenu
- dijeljenjem aktivnosti na korake
- određivanjem koraka izvedbe učenja/rješavanja zadataka
- dodatnim vremenom za rad

Obilježja ponašanja

- često i uz ponavljanje prisutno neprimjereno ponašanje
- teškoće u ponašanju izazvane promjenom aktivnosti
- neprimjereno ponašanje u situacijama samostalnog rada
- nepoželjno ponašanje pri postavljanju zahtjeva
- uglavnom primjereno, uzorno ponašanje

Postoji li potreba za:

- najavom promjene/nove aktivnosti i očekivanja
- smanjenjem vanjskih ometača (zvuk, svjetlost, miris...)
- smanjenjem opsega i zahtjevnosti sadržaja
- vizualnim dnevnim rasporedom
- više individualnoga rada s učenikom i pojašnjavanjem

PREPORUKE ZA ČITANJE

KRAMPAČ GRUJIŠIĆ, A., 2017: Učenici s teškoćama u redovitom školskom sustavu, Školska knjiga, Zagreb
Poučavanje učenika s autizmom, Školski priručnik <https://www.azoo.hr/photos/izdanja/poucavanje-ucenika-s-autizmom-1536872369.pdf>
Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, Narodne novine 24/2015 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html

PRIMLJENO: 23. 10. 2018.

PRIHVAĆENO: 4. 4. 2019.

VESNA MILIĆ, dipl. geograf
Agencija za odgoj i obrazovanje, Donje Svetice 38, 10 000 Zagreb, Hrvatska, e-mail: vesna.milic@azoo.hr